ANADOLU SELÇUKLU SANATI GEOMETRİSİNİN GÜNÜMÜZ KENT ESTETİĞİNDE UYGULANABİLİRLİĞİ (KONYA İLİ ÖRNEĞİ)

Mahmut Sami ÖZTÜRK [1] Mustafa Türker TÜRKOĞLU[2]

ÖZ

Kentlerin kimliklerinde kültürel süreklilik; orada yaşayan toplumun kimliğini, kaybetmeden, dönemin gerçeklerine bağlı olarak değişim içinde üretmesi olarak tanımlanabilir. Kültürel kimlik, bir bireyi veya toplumu diğerlerinden ayıran ya da ortak kılan nitelikler, öznel değerler ve ilişkiler bütünü, bir başka deyişle; bir özdeşlik ya da farklılık tanımlaması, bir aitlik problemidir. Şehirler bu kültürel kimlik aktarımında görsel ve sanatsal değerlerini; sürekli değişen ve yenilenen, bozulmaya açık ama modern yaşama da ayak uydurmak zorunluluğu içinde geleceğe nasıl aktarılabilir?Bu araştırma da görsel kültür çerçevesinde, Selçuklu Sanatı geometrik bakış açısının; Anadolu Selçukluların başkenti olan Konya'da gncel şehir hayatı içerisinde kentin estetik kimliğine ve yaşam pratiklerine ne şekilde yansıyor sorusuna cevaplar aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu Sanatı, , Geometrik Form, Konya, Kent Estetiği.

Öztürk, Mahmut Sami. Türkoğlu, Mustafa Türker. "Anadolu Selçuklu Sanati Geometrisinin Günümüz Kent Estetiği Bağlaminda Uygulamalara Yansimasi (Konya İli Örneği)". *idil* 6.28 (2016): 167-198.

Öztürk, M.S. Türkoğlu, M.T. (2016). Anadolu Selçuklu Sanati Geometrisinin Günümüz Kent Estetiği Bağlaminda Uygulamalara Yansimasi (Konya İli Örneği). *idil*, 6 (28), s.167-198.

[1] Yrd.Doç.Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi,Güzel Sanatlar Fakültesi,Grafik Bölümü. Msozturk(at)konya.edu.tr
[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mustafaturkerturkoglu(at)gmail.com

THE APPLICABILITY OF ANATOLIAN SELJUKS ART'S GEOMETRY TO TODAY'S CITY AESTHETIC (IN KONYA REGION)

ABSTRACT

Cultural continuity can be a description of a production of the community who lives there without losing their identity and essence but in changing depends the reality of that terms. Cultural identity is a belonging problem, a differency makes different a person or a community from others, a subjective values and relations complex, or in other words it is a definition of a consubstantiality or a discrepancy. How can the cities transfer their own visional and artistic values while transferring their identity in an obligation to keep step with modern life which is very sensitive to changing and dispersing?In this research, the answers have been searched for the question; how geometrical viewpoint of Seljuks Art reflects itself to aesthetic identity and life experiences in Konya where has been a capital city of Anatolian Seljuks in daily city life.

Keywords: Seljuk Art, Geometric Form, Konya, City Aesthetic, City Culture.

GİRİŞ

Selçuklu sanatı farklı diller ve görüşlerin birleşmesi sonucunda doğmuş bir sanattır. Bunun sebebi de Selçukluların çeşitliliği yoğun olan bir coğrafyada yaşam sürmelerinden kaynaklanmıştır.

Anadolu gibi çok çeşitli kültürlerin kaynaştığı topraklar üzerinde bulunmak, Selçukluların kendilerine özgü bir sanat sentezine ulaşmalarına sebep olmuştur. Selçuklu üslûbunun gelişme seyrinin, bazı yerlerde yoğun, bazı yerlerde ise daha az yoğun, bazen yabancı özelliklerin fazla bazen de tamamen yerli özelliklerle; fakat genel olarak çeşitli eğilimleri ve teknikleri birbirine karıştırarak oluştuğunu ve zaman içinde Anadolu Türk sanatını diğer İslâm bölgelerinden ayıran bir kimliğe kavuşturduğunu görmekteyiz (Kuban,1972:115).

Doğaldır ki her ülkenin sanatı, kültürünün bir yansımasıdır. Anadolu'da kurulan Türk devletleri içinde kültürel bakımından en önemlilerinden sayılan Selçuklular, Anadolu'ya Türk çehresini veren büyük bir sanat yaratmışlardır (Yetkin, 1972:2).

Anadolu Selçuklu sanatına Anadolu Beyliklerinin de büyük katkısı olmuştur. Anadolu Selçuklu Sanatı'nı oluşturan en büyük unsur olan Türk sanatının kökleri, Orta Asya'ya kadar uzanır. Türk tarihi gibi, Türk sanatının da değişik coğrafyalarda yaşanmış, gerçekleşmiş uzun bir geçmişi vardır. Türk sanatı, Türklerin tarihi seyir içerisinde yaşadıkları topraklar, sahip oldukları sosyal, siyasal, ekonomik ve kültür çevresine bağlı olarak oluşturdukları sanat ürünlerinin bütününü ifade eder(Karpuz,2002:39).

Anadolu Selçuklu Türklerini diğer İslam bölgelerinden ayıran bu sanatçı kimliğini Ögel şu sözleriyle ifade etmektedir;

> " Selçuklular savaşçı olarak ün sahibidirler, ancak savaşların sonuçlarının etkileri ile tarih akışında izlerini bırakarak gelip geçer. Anadolu'da ki eserlerin elle tutulur somutluğu ise geçmiş devirleri bugüne bağlar ve bizde savaşçı imgesini silerek sanatçı imgesini yaşatmıştır" (Ögel,1972:4).

Anadolu Selçuklu sanatı zengin bir sanat yelpazesine sahiptir. Selçuklu sanatı mimâri, çini, seramik, cild, ahşap, kumaş, dokuma, cam, minyatür, el sanatları, maden, alçı kabartma ve resim sanatları gibi farklı uygulamalardan oluşmuştur. Böylelikle Selçuklu Türkleri sanatçı bir kimliklerini birçok alanda göstermişlerdir.

Kuvvetini kendi tarihinin derinliklerinden alan Anadolu Türk Sanatı devamlı olarak Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklu sanatlarına uzanan köklerden beslenmiştir. Türkler çok kuvvetli maddi ve manevi kültürleri ile Anadolu'ya gelmişler ve dünyanın en zengin kültürlerinin hakim olduğu bu ülkede, Türk damgasını vurarak, kendi kültürlerini bir daha silinmeyecek bir şekilde yerleştirmişlerdir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Anadolu Selçuklu cami, medrese, türbe, köşk ve kervansaray gibi yapılarında; taçkapı başta olmak üzere mihrap, sütun, sütun başlıkları ve kemerlerde görülen Anadolu Selçuklu klasik üslubu farklı desen ve motif örnekleriyle kendine özgü özelliklerde görülmektedir. Bunlardan en önemlilerinden biri de süslemeyi oluşturan geometrik motiflerin sıklıkla ele alınmış olmasıdır. Bu desenler Anadolu Selçuklu sanatıyla adeta bütünleşmiş, bir kimliğe bürünmüştür.

Anadolu Selçuklu devri eserleri Türk Sanatı için önemli bir yere sahiptir ve bu coğrafyada birçok şehirde kendini göstermektedir. Bunlardan birçok eserin de günümüzde yerinde görülebildiği Anadolu Selçuklu şehri Konya bu manada kadim başkent olarak araştırma için önemli görülmüştür. Konya ikiyüzyıl gibi bir süre başkentlik yapmıştır. Kentin oluşumu tarihi çok eskilere gitsede görsel kent kimliği olarak her zaman bir Selçuklu şehridir ve bu şekilde yaşamak ve yaşatılmak zorundadır.

Selçuklu hâkimiyeti ile Anadolu'nun bir dönem en önemli merkezlerinden biri olmuş, çok sayıda sivil ve dini mimari esere kavuşmuştur. Bu deneyim şehirle çok derin bir kültürel bağ kurmuştur.

Yapılan bu araştırmayla bu Anadolu Selçuklu Sanatı uygulama formlarından geometrik desenlerin, günümüz çağdaş kent yaşam unsurlarında nasıl yaşatıldığı ve uygulama pratiklerine ne gibi yansıdığı, örnekler üzerinden incelenip değerlendirilmeye çalışılmıştır.

SELÇUKLU SANATI GEOMETRİK DÜZENLEMELERİ

İnsanoğlu yaratılışından itibaren çevresine belirli bir düzen verme çabasına girmiştir. Yapılanma ve yerleşik düzene geçiş dahi onun için yeterli olmamıştır. Bir yandan fiziksel çevre düzenlenirken ona yeni değerler kazandırma tutkusu süsleme olgusunu gündeme getirmiştir.

Süsleme, benzemek ve donatmak anlamındadır. Genel bir tanımla süsleme resim sanatının bir kolu olup, belirli bir yerin eşyanın, mimari eserin, güzelleştirilmesi için; üsluplaştırma, şekil, resim ve motiflerle tezyin edilmesidir(Akar ve Keskiner,1978:10).

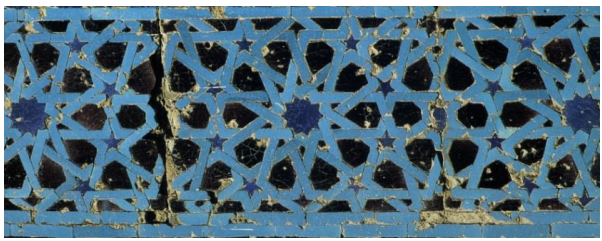
Başlangıçta inanışlar doğrultusunda oluşturulan bu anlayış; zamanla insanın yaşadığı ortamı, kullandığı eşyayı, göz zevkine hitap edecek şekilde ona sanat anlayışıyla biçim verilmesini, vazgeçilmez bir amaç haline getirmiştir

Türklerin kendi sanat anlayışları doğrultusunda bir süsleme zevkine sahip oldukları ve tarih akışı içinde seçkin bir yeri doldurduğu günümüze kalan örneklerden açıkça görülmektedir.

Anadolu Selçuklu mimarisinde, bitkisel, geometrik, yazı ve nadir olarak da figürlü süsleme ile yüzeyler tezyin edilmiştir. Erken dönemlerde doğudan getirdikleri, süsleme türlerini ve motifleri kullanmışlardır. Anadolu'ya yerleştikten sonra motifler zamanla dolgun ve tek başına "Selçuklu Şahsiyeti"ni kazanmıştır (Şimşir, 1990:7).

Geometrik şekillerin belirli bir düzen içinde bir araya gelmesinden geometrik motifler oluşur. Geometrik motiflerin sistemli bir şekilde düzenlenmesinden çeşitli ağlar ortaya çıkar. Kapalı geometrik düzenlemede motif kendi sınırları içinde bitmiş ve bütünleşmiştir. Açık geometrik düzenlemede ise çizgiler sonsuza değin sürecek biçimdedir. Geometrik düzenlemede kullanılan geçmeler ise belirli aralıklarla konulan noktaların sistemli bir şekilde birleştirilmesiyle oluşan bordürlerdir (Düzaratoğlu,1997).

Anadolu Selçuklu Sanatında geometrik süsleme bir düzen içindedir. Birbirini kesen altıgen şeritler, yıldız ve örgülü dekorlar, geçmeli dekorlar, geometrik kompozisyonu oluşturur. Bu dekorlar, küçük kare, baklava, dörtgen, yıldız, çokgen ve haç biçimli parçalardan oluşur.

Resim 1:Sırçalı Medrese çini örneği.

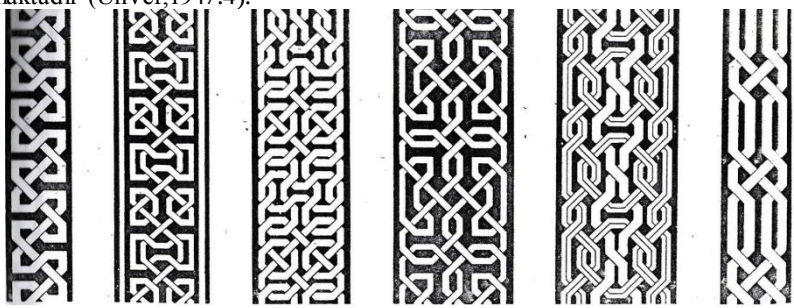
Genellikle dizilen motifler, geometrik düzenlemeler oluşturmuştur. Yıldız motifi geometrik süslemenin düzenini oluşturan, önemli bir öğedir. Genellikle her tür Selçuklu yapıtında, mihrap nişlerinde, kubbe kasnaklarında ve birçok yapıtların giriş yüzeylerinde kullanılan Kufi yazılar, geometrik kompozisyonlar içinde kullanılmıştır.

Geometrik kompozisyon ve bitkisel kompozisyonlar, binaların iç ve dış yüzeylerine yerleştirilmiştir. Bunun en güzel örneklerini, Konya, Beyşehir, Kayseri, Sivas, Akşehir, Çay, Malatya, Tokat ve Ankara'daki Selçuklu yapılarında görmekteyiz.

Geometrik motifleri *geçmeler, çizgi sisteminden gelişen geometrik kompozisyonlar ve kapalı şekil geçmelerinden oluşan geometrik kompozisyonlar* olarak kategorilere ayırabiliriz.

Geçmeler

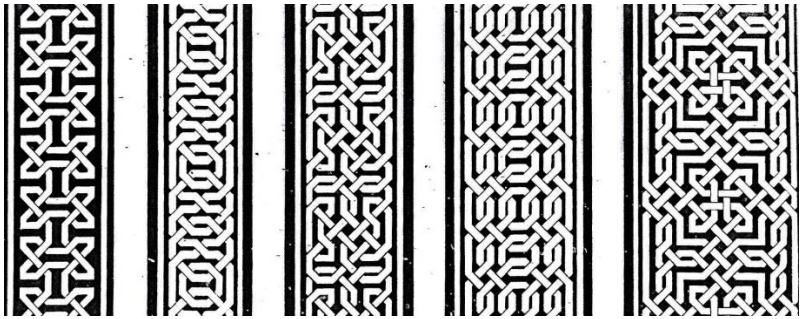
Geçmeye "zencerek" de denir. En basiti iki kırık veya yuvarlak çizginin kesişmesinden oluşan geçmedir. Tek eksen üzerinde gelişir. İkiden fazla kırık çizgi ve eksenle daha girift geçmeler elde edilir. İkili geçme, üçlü geçme, dörtlü geçme vb. gibi isimler alır. Anahtar çizgilerle geçme motifleri yapılmıştır. İki yuvarlak çizginin içinden ve dışından çizilen dik, yat ay ve çapraz hatlarla zencerek motifleri oluşmaktadır (Ünver,1947:4).

Resim 2: Geçme (zencerek) örnekleri(Kılıçkan,1976).

Zencerekler aslında çini deseni tasarımı için de kullanılan en ince bordürlerdir. Adından da anlaşıldığı gibi, çeşitli doğruların kırılarak veya kıvrılarak birbiri içinden geçmesiyle zincirleme bir görüntü oluştururlar. Çini desenlerinde örneğine az rastlanan zencereklerin, Tezhip Sanatı'nda dolama, geçme, zencerek, üç iplik adı altında anılan sayısız örneği bulunur. Daha çok bunlar, yazma eserlerin, yazı

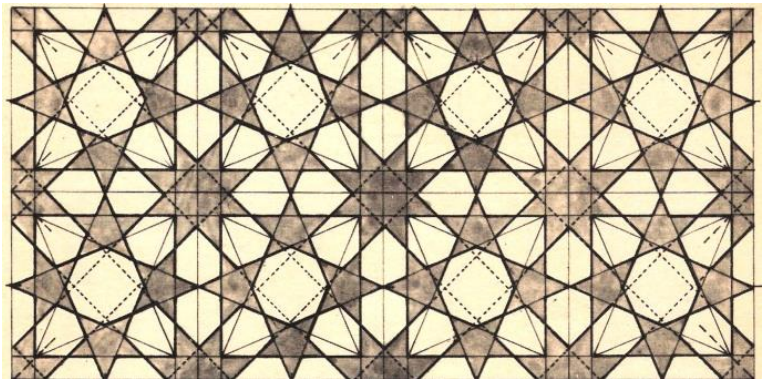
ile tezhipli kısmını ayıran süslemelerinde karşımıza çıkarlar. Zencerek bordür tasarımı, büyük bir ustalık ve özen ister. Alanların bölünmesi ince hesaplamalar gerektirmektedir (Bakır,1999:214).

Resim 3: Geçme (zencerek) örnekleri(Kılıçkan,1976).

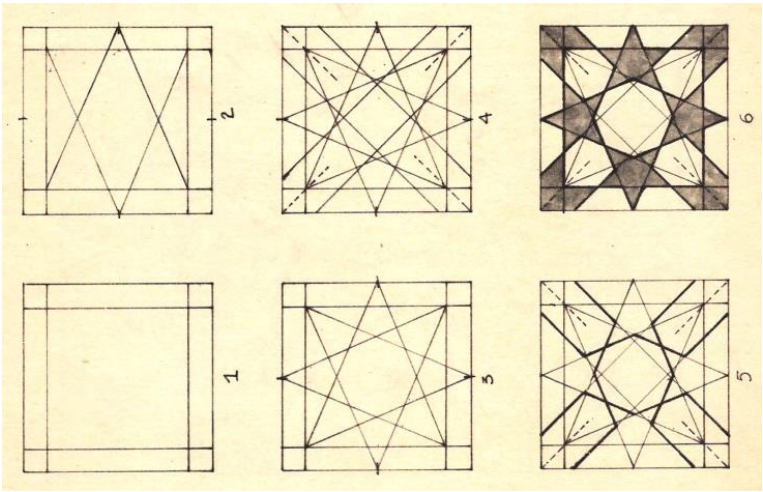
Çizgi Sisteminden Gelişen Geometrik Kompozisyonlar

Yatay, dikey ve çapraz eksenlere yerleştirilen kırık çizgilerin değişik açılarda kırılması ile zeminde değişik kompozisyonlar elde edilir. Kırılan çizgiler, birbirine eşit uzunlukta veya farklı uzunlukta olabileceği gibi, birbirine paralel veya paralel olmayan çizgilerin kesişmesinden de olabilir. Eşit veya farklı uzunluktaki çizgilerin değişik eksenlerde sıralanması ile zengin kompozisyonlar elde edilebilir (Şimşir,1990:11).

Resim 4: Çizgi ile geliştirilmiş geometrik desen örneği (Akar ve Keskiner,1978).

Belirli aralıklarla alternatif olarak (V) biçiminde kırılarak ilerleyen iki çapraz zikzağın kesişmesiyle ise yıldız haç sistemi doğmuştur. Her kesişme, iki kırılmanın tam ortasında olduğundan dışa olan çıkıntıları sekiz köşeli Bir yıldızın köşelerini, girintiler ise uçları sivri haçları meydana getirir. Birbirini keserek eşkenar dörtgenler yapan zikzak şeritleri aynı doğrultudaki yarım sekizgen çıkıntılı kırık çizgilerin kesişmesinden zengin örnekler çıkarmıştır. Bu kompozisyon zeminde ok ucu, (V) biçiminde eşkenar dörtgen ve altı köşeli yıldız şeklinde bölmeler yapar. Kırık çizgiler dik ve 45 derecelik açılar yaptığında zeminde dört kollu haça benzer ortası geniş bir örnek belirerek, gamalı haç şeklindeki kesişme bölgesinde yer alan kare motif ile kompozisyon zenginlik kazanmıştır.

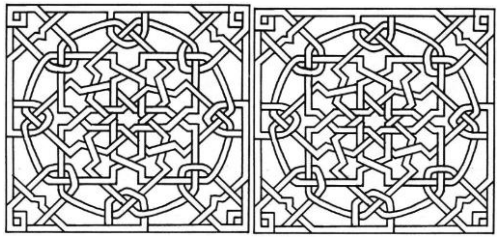

Resim 5: Geometrik desen geliştirme süreci(Akar ve Keskiner,1978).

Kırık çizgilerin uzunlukları, kırılma açıları, eksenlere yerleştirilme şekilleri, simetrik ve asimetrik düzenlenmesiyle zeminde poligonal şekiller ve değişik yıldızlar meydana getirir. Daire yaylarının birbirine bağlanmasından meydana gelen kompozisyonlar da kırık çizgi sistemindeki gibidir. Anadolu Selçuklu döneminde farklı malzeme üzerinde çok farklı kompozisyonlar elde edilmiştir (Mülayim,1982:70).

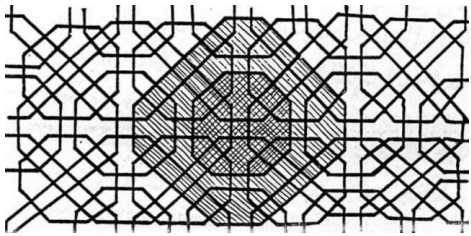
Kapalı Şekil Geçmelerinden Oluşan Geometrik Kompozisyonlar

Kapalı şekiller, çeşitli kırılma ve geçmelerle kendi bünyesinden çıkıp, tekrar aynı şekle dönerek bağlanan bütün formlardır. Kapalı şekiller birbirine girerek, devamlı kesişerek yeni yeni şekillerin doğmasını sağlarlar. Bir an göze çarpıp, yerlerini diğer şekillere bırakarak seyredene zengin anlamlar verirler. Çok titiz matematik hesaplar yapılarak kompozisyonlarda denge ve ritm sağlanmıştır. En küçük bir yanlışlık kompozisyonun dengesini bozmaktadır. Kapalı şekillerin formlarının bozulmasıyla simetri de kaybolmaktadır. Yatay, dikey ve çapraz eksenlere yerleştirilen üçgen dörtgen, beşgen, altıgen, sekizgen gibi poligonal şekiller bir merkez, etrafında gruplaşmaktadır. Merkez etrafında toplanan poligonal şekiller aynı olduğu gibi farklı şekillerin alternatifi de olabilir. Kompozisyonlar sonsuzdur. Belli bir mimari alana sığdırılacağı zaman sınırlarda yarım başlayıp, yarım bitmektedir. Böylelikle sonsuzluk ilkesi sınırlı bir yüzeye başarıyla uygulanmaktadır(Aktaran: Öztürk,2009).

Resim 6: Madolyonlu kapalı sitemde geometrik geçme. Topkapı müzesi kitaplığı.

Kapalı şekillere kırık çizgi sisteminin girmesiyle geometrik kompozisyonlara ayrı bir zenginlik de katılmış olur. Çokgen şekillerin birbirine geçmelerine, eksenlerine ve gruplaşmalarına farklı açılarda, eksenlerde ve uzunluklarda kırık çizgi sisteminin de katılmasıyla çok farklı kompozisyonlar oluşmaktadır (Mülayim,1982:77).

Resim 7: Kapalı şekil geçmeleriyle elde edilen geometrik kompozisyon (Şimşir,1990;82).

KENT KİMLİĞİ ve GÖRSEL KÜLTÜR

20. yüzyılın getirdiği sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler kent mekânlarında bir dizi yeni değişim ve dönüşüme neden olmuştur. Tarihsel gelişme sürecine bakıldığı zaman her dönemde toplumların kendi yaşantı ve düşüncelerini mekâna yansıttıkları görülmektedir. Öyle ise; günümüz kent mekânlarında yaşanan, ekonomik ve teknolojik değişimle biçimlenen bir dizi değişim ve dönüşümü; bazı örneklerde olumlu olmasa da günümüz kent kimliğinin bir parçası olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Günümüz kentlerinin en büyük sorunlarından birisi olan nüfus artışı ile birlikte yaşanan hızlı kentleşmesi; temelde ekonomik, teknolojik ve sosyal birtakım değişikliklere paralel olarak mevcut kent dokusunun çözülmesine neden olmuştur. (Krier, 1990).

Kentsel görünümün (Townscape) insanlar üzerinde algılama ile oluşturduğu etki, kentsel imge kavramını beraberinde getirmektedir. Tasarımı, düzenlenişi, görünümü ve yapılarının mimarlık özellikleriyle, bir kentin insanda bıraktığı genel izlenim olarak tarif edilebilecek bu kavram (Bilsel ve ark., 1999); kentin kimliğinin, toplumsal belleğinin oluşmasında, algılama sonrasında gelen önemli bir süreçtir.

Kimlik, yapılan tanımlamalarda genellikle; doğadaki herhangi bir canlıyı veya objeyi diğer canlı ve objelerden ayıran, öncelikle onun görsel, işitsel vb. duygularla algılanan, kendine özgü olma durumu ile ifade edilmekte ve teklik, özgünlük anlamında kullanılmaktadır (Prohansky ve ark., 1983). Bu bağlamda kent kimliği; kent imgesini etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan, fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen, kentliler ve onların yaşam biçimlerinin oluşturduğu, sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür (Lynch, 1960).

Mekân ve mekânın tarihi, kent kimliğinin ve kent kültürünün oluşturulması için kurucu niteliğe sahip unsurlardır. Bu nedenle günümüzün tektipleştirici etkilerinden kentleri korumak adına, kentlere yeni bir kimlik kazandırmaya çalışmaktan ziyade o kentin tarihine bakılarak, kentin kültürünün özgün karakterini oluşturan değerlerin keşfedilmesi ve bu özgünlüğün günün şartlarının gerekleriyle bütünleştirilerek kent kimliğinin sürekliliği sağlanmalıdır. Kentler geleneksel değerler ve deneyimler ışığında, günümüzün beraberinde getirdiği sosyal, kültürel veya fiziksel, estetik sorunlara daha etkili çözümler geliştirebileceklerdir.

Kentler, günlük hayattaki davranış örüntüleri, düşünceleri, siyasi tercihleri, sosyal ilişkileri gibi kente özgü sosyal, siyasal ve kültürel birtakım özelliklere sahip olmanın yanı sıra fiziksel yapısıyla, mimarisiyle, kente özgü estetik değerleriyle farklılaşır.

Kültürel ortamda varlık sebebini bulan kent, devam etmesini ve gelişmesini de kültüre borçludur. Zira kent yalnızca mekânsal ve demografik ölçütler temelinde tanımlanabilecek fiziksel bir gerçeklik değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir yapıdır. Her kent bir kültür havzasıdır; zira fiziksel bir oluşumu kent haline getiren şey bizzat oradaki kültür çevresidir. Bu kültür havzası belli bir toprak parçası üzerinde kendine özgü bir hayat tarzı oluşturur. İşte bu kültürdür ki, o kentin tüm yaşama, düşünme ve eyleme pratiklerinin içine siner, kentin özgün yapısını biçimlendirir (Alver, 2009: 428-429).

Öte yandan kent, birbirinden farklı özellikler taşıyan çok sayıda insanın bir arada yaşadığı bir mekân olarak karşılaşılan sorunlara akılcı çözümlerin bulunabildiği yaşam alanıdır. Bu ise bireylerin sosyal sorunları analiz edebilecek ve çözüm araçları geliştirebilecek düzeyde bir sorumluluk duygusuna sahip olmasını gerektirir. Bu sorumluluk duygusunun kazanılması ve ortak yaşam kültünün oluşturulması ise bireylerde kentlilik bilincinin geliştirilmesiyle mümkün olabilecektir (Kurt, 2011: 265).

Özellikle 1980'lerden sonra yaygınlaşmaya başlayan tüketim kültürü ile birlikte kentlerin dinlenme, eğlenme, barınma mekânları da giderek tüketim ile özdeşleştirilmeye başlanmıştır. Bu anlayışla, kentlerin sağlıklı gelişmesinin önkoşulları niteliğindeki bu alanlar, tarihsel-kültürel mirastan arındırılmakta çok katlı büyük alışveriş merkezleri kentin simgesi olarak gösterilmektedir. Bir kentin kimlik oluşum sürecinin en önemli girdisi olan tarihsel-kültürel mirasın bu şekilde değersizleştirilmesi ile birlikte geçmiş ile gelecek arasında bağ kuran, kuşaklar arası iletişimi kolaylaştıran, kentin algılanabilirliğini ve okunabilirliğini arttıran eserlere sahip olan, aidiyet duygusunu pekiştiren kentler yok olmaktadır (Kutlu, 2008).

Kentsel kimlik konusunda duyarsız olan ve dolayısıyla var olan kültürü yaşatmak veya yeni bir kent kültürü yaratmak konusunda bilinçsiz olan her kent kimliksiz ve başıboş bir şekilde ve giderek daha fazla artan sorunlarla birlikte büyümeye mahkûmdur.

Araştırma örneklemi olan Konya'nın tarihsel kent kültürü açısından zengin kaynaklara sahip olması onu bu anlamda bir adım öne çıkarmakta, kültürel ve geleneksel birtakım değerlere dayanma ve onlardan güç alma imkanı sağlamaktadır. Bu noktadan bakıldığında kentte mevcut bulunan ve Anadolu Selçuklu Devleti izlerini

taşıyan eserler kamu ve özel sektör açısından önemli bir çıkış noktasıdır. Her anlamda bu kaynaklardan doğru beslenildiğinde geri dönüş verimide yüksek olacaktır.

SELÇUKLU SANATI GEOMETRİK FORMLARININ KENT İÇİNDE UYGULANMIŞ ÖRNEKLERİNDEN BAZILARI

Araştırma kapsamında kent içerisinde birbirinden çok farklı noktalarda çalışma hakkında gözlem yapılmış dikkat çeken uygulama örnekleri fotoğraflanmıştır. Uygulamaların bir kısmı özel sektör tarafından yapılan uygulamalar, bir kısmı kamu yapıları ve mekânlarıdır.

Kamu Alanları Uygulama Örnekleri:

Selçuk Üniversitesi Önü Yaya Üstgeçidi

Resim 8: Selçuk Üniversitesi önü yaya üstgeçidi.

Resim 9: Selçuk Üniversitesi önü yaya üstgeçidi ön cephe detayı.

Resim 10: Selçuk Üniversitesi önü yaya üstgeçidi cephe giydirme ve pencere kesiti.

Resim 11: Selçuk Üniversitesi önü yaya üstgeçidi yürüme koridoru yer kaplaması.

<u>Selçuk Üniversitesi Kampüs İçi Sosyal Tesis</u>

Resim 12: Sosyal Tesis dış cephe kaplama kesit.

Resim 13: Sosyal Tesis iç mekan salon sütun kaplamaları.

Resim 14: Sosyal Tesis iç mekân asansör boşluğu cam üzeri kumlama.

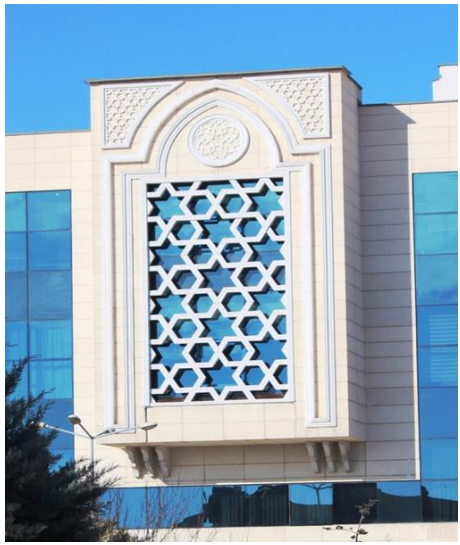

Resim 15: Sosyal Tesis önü açık alan zemin düzenlemesi.

Konya Adliye Sarayı

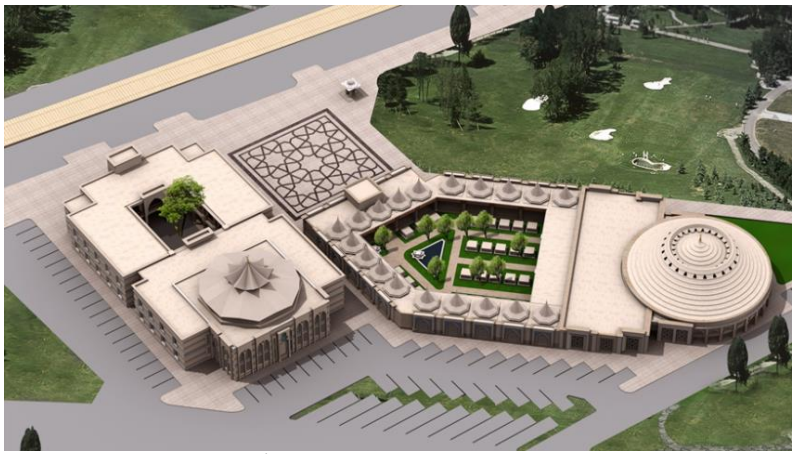

Resim 16: Konya Adliye Sarayı cephe giydirme uygulamaları.

Resim 17: Konya Adliye Sarayı cephe uygulamaları kesit.

Konya İslam Kültür Merkezi

Resim 18: Konya İslam Kültür Merkezi genel plan yerleşimi.

Resim 19: Konya İslam Kültür Merkezi geometrik desenli çinilerle bezenmiş sivri kemerli hücreler.

Resim 20: Konya İslam Kültür Merkezi tavan(solda) ve yer (sağda) kaplama kesiti.

Resim 21: Konya İslam Kültür Merkezi pencere korkuluğu ve iç avlu sütun örneği.

Üçler Mezarlığı Ana Giriş Kapısı

Resim 22: Üçler Mezarlığı giriş kapısı mermer cephe uygulama örnekleri.

Resim 23: Üçler Mezarlığı giriş kapısı mermer cephe uygulama kesitleri.

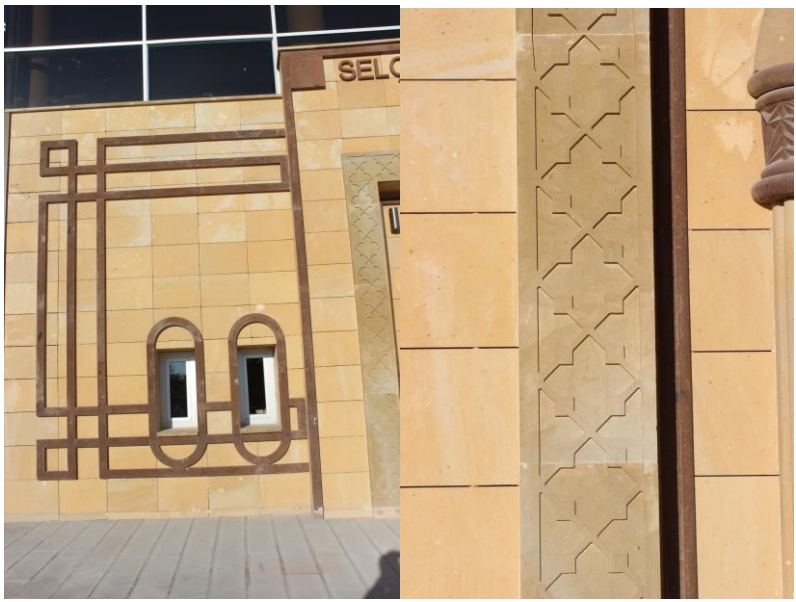

Resim 24: Üçler Mezarlığı yanı Sultan Selim cami önündeki musalla taşı.

<u>Selçuk Üniversitesi Kampüs İçi Müze Binası</u>

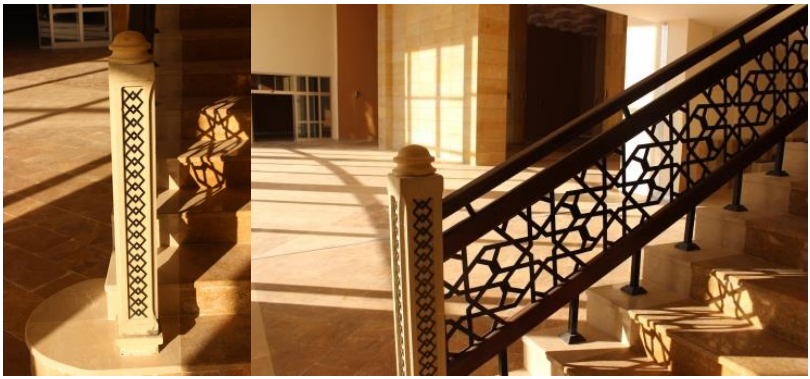
Resim 25: Selçuk Üniversitesi Müze Binası öncephe görünüm.

Resim 26: Selçuk Üniversitesi Müze Binası öncepheden kesitler.

Resim 27: Müze Binası iç mekan fıskiyeli orta havuzu ve mermer yer kaplama detayı.

Resim 28: Müze Binası içi, kat arası çıkış merdiven detayları.

Toplu Taşıma Araçları Uygulama Örnekleri

Resim 29: Belediye otobüsü araç dış giydirme örneği.

Resim 30: Tramvay dış giydirme örneği.

Resim 31: Toplu taşıma aracı koltuk desen uygulaması ve sürücü giyim örneği.

<u>Diğer Şehir İçi Kamu Alanı Uygulamalarından Örnekler</u>

Resim 32: Şehir meydanında bankamatikler için mekan düzenleme örneği.

Resim 33: Şehir içi park kamelya örneği.

Resim 34: Kamelya uygulaması detay.

Resim 35: Şehir parkları ücretsiz wifi ve şarj hizmeti uygulaması .

Resim 36: Oturma bankı üzerine uygulama.

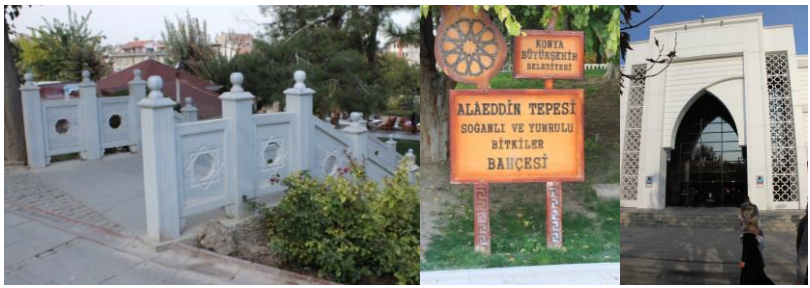
Resim 37: Mevlana Meydanı oturma bankı tasarım uygulaması.

Resim 38: Farklı çöp kutularına uygulanmış örnekler.

Resim 39: Dış mekan muhtelif zemin üzerine uygulanmış kapak örnekleri.

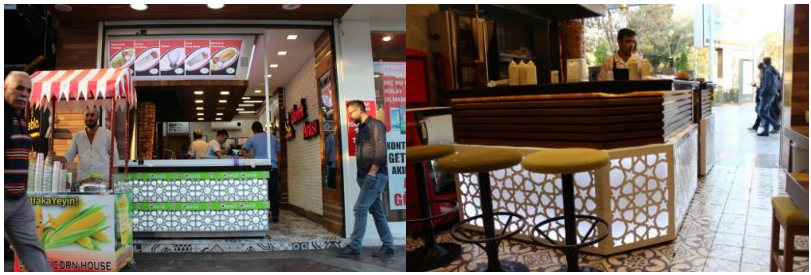

Resim 40: Şehir içinde uygulanmış diğer örneklerden.

Resim 41: Telefon kulübesi uygulama örneği.

Özel Sektör Uygulama Örnekleri

Resim 42: Zeki Piknik Döner Restorant iç ve dış uygulama.

Resim 43: Şölen Pastanesi dış giydirmesi.

Resim 44: Etliekmek Fırını iç mekan düzenleme seramik duvar uygulaması.

Resim 45: Hediyelik eşya üzeri dekoratif uygulamalar.

SONUÇ

İnsanların yarattığı değer olarak kentler, uygarca davranışların bir ifadesi ve farklı tasarım uygulamalarının hareket noktasıdır. Ancak kent kültrü ihmal edildiğinde insan ve kent arasındaki bağlar kopmakta, tarih içerisinde oluşturulan kentsel mekânlar, kent dokuları da bununla birlikte yok olmaktadır. Birtakım kentlerin yeni şehresi oluşturulurken, uygulanan yeni pratikler sosyal ve ekonomik gelişime uymakta yetersiz kalınmışdır.

Günümüzde kentleri oluşturan dokunun belirli bir düzen içerisinde gelişmesi ve sağlıklı, planlı bir çevre oluşturmak için dikkatli, sorumlu çalışmalar yapılmalıdır.

Zaman içerisinde kentsel doku üzerinde meydana gelen değişikliğin şehirleri oluşturan tarihsel, kültürel birikimden beslenmesi doğru olacaktır.

Elbetteki değişim, gelişmeye bağlı olarak kaçınılmaz bir durumdur. Ancak, değişim yok etmeyi değil, elde olanı geliştirmeyi amaçlamalıdır. Bundan dolayı, kent kimliğinin önemli ögeleri olan tarihe ait görsel estetik değerler, yaşamdan koparılmadan işlevsel canlılıkla desteklenmelidir.

Yapılan saha araştırmasıyla Anadolu Selçuklu Sanatının görsel uygulama formlarından olan geometrik düzenlemeler, Konya kent merkezinde farklı yaşam alanlarda yoğun olarak kullanıldığı gözlenmiştir.

Kadim başkentin mekânlarını gözlemlediğimizde, farklı ölçekte biçimlenmiş Selçuklu geometrik anlayışının izlerini görürüz. İncelenen örneklerin büyük bir kısmı kamu binaları ve kamunun sorumluluk alanlarıdır. Özellikle büyükşehir belediyesinin uygulamaları dikkat çekmektedir. Bunun programlı olarak uygulamaya konduğu düşünülmektedir.

Bir diğer önemli husus ise, bu görsel kültür hazinesi sayılan motif ve desenlerin nasıl bir bilinçle kullanıldığıdır. Desenlerin günlük veya dönemlik bir tüketim malzemesi olma riski olduğu görülmüştür. Sigara izmariti atılan kutudan, içecek reklamıyla içi içe kullanılan desen uygulamaları bu görsel mirası değersizleştirmektedir. Sadece sıradan biçim düzenlemesi olarak düşünülürse kültürel ve medeniyet derinliği insanların zihin dünyalarında yok edilecektir. Öncelikle bu örneklerin bir uygarlığın biçimsel mirası olduğu bilinci, uygulayıcı ve karar verenlerde de oluşturulmalıdır. Özellikle özel sektör pratiklerinin bir kısmında, tamamen geçici dekor kaygıları ile yapılmış mana derinliği olmayan tasarımlar görülmektedir.

Bir kent bütünü oluşturulurken mekânlar kendisiyle birlikte çevresini de kurar. Kurduğu kent kimliği ile mekân bir estetik doku bütünlüğü oluşturmalıdır. Bu mekânsal bütünleşmelerden, ortaya çıkan anlamlar ve yorumlar bütünleşmenin şekline bağlıdır. Bu mekânları dolduran insanlar bulundukları mekâna çağıyla bütünleşmiş kültürel değerler yüklüyor, mekâna bağlanıp çeşitli duygusal etkileşimde bulunuyorsa bu kent o zaman bir anlam, bir kimlik kazanır.

KAYNAKLAR

AKAR, Azade. KESKİNER, Cahide. Türk Süsleme Sanatında Desen ve Motifler. İstanbul: Tercüman Gazetesi Yayınları,1978.

ALVER, Köksal. "Medeniyet, Edebiyat ve Kültür Bağlamında Şehirlerin Dili". Hece Dergisi 18. ÖzelSayısı- *Kent ve Kültür Üzerine Notlar*. (2009): 428-433.

BAKIR, Sitare Turan. "Geçmişten Günümüze Türk Çini Sanatında Tasarım". 2000'li Yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının, Sanatsal, Tarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 1999.

BİLSEL, Fatma, ve diğer. "Kuramsal Yaklaşımlardan Kentsel Mekan Tasarımına". 1. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi *"Kentsel Tasarım Bir Tasarımlar Bütünü"*. İstanbul. Mimar Sinan Üniversitesi, 1999.

DÜZARATOĞLU, Veciye. Anadolu Selçuklu devri çini desenlerinin günümüz yer ve duvar karosuna yansıması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1997.

KARPUZ, Haşim. İslâm Öncesi Türk Sanatının İslâmi Döneme Etkisi. Türkler, C.6. Ankara: 2002

KUBAN, Doğan. Ortaçağ Anadolu-Türk Sanatı Kavramı Üzerine. Malazgirt Armağanı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1972.

KRİER, Rob. "Typological Elements of the Concept of Urban Space", Obnibus Volume, Great Britain: Academy Editions, 1990.

KURT, Nihat. "Kent Hizmetlerinin Geleceğinde Kentsel Sorumluluklar ve Kent Kültürünün Geliştirilmesi Stratejileri". ÇOMÜ Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim Bilimleri Dergisi. 9 (2). (2011): 261-278.

KUTLU, Önder. 2008. "Under the Protection of Historical Heritage", World Historical Cities: The League of Historical Cities Bulletin, Kyoto, Japan, Vol. 46, March 2008 Issue.

LYNCH, K. "The Image of the City", The M.I.T Press, Cambridge, 1960.

MÜLAYİM,Selçuk. Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler. (Selçuklu Çağı).Ankara: Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982.

ÖGEL, Semra. Ortaçağ Çerçevesinde Anadolu Selçuklu Sanatı. Malazgirt Armağanı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1972.

ÖZTÜRK, Mine. Seramik Eğitimi Veren Fakültelerde Selçuklu Çini Sanatının Uygulanması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Ankara: Gazi Üniversitesi, 2010.

PROHANSKY, H.B., ve ark. "Place Identity, Physical World Socialization of the Self", Journal of Environmental Psychology. 1983.

ŞİMŞİR, Zekeriya. Konya Selçuklu Çinilerinde Kullanılan Motifler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, 1990.

ÜNVER, Süheyl. Doğuda Kitap Süslemelerinden Bir Kısım Geçmeler Hakkında. İstanbul: 1947.

YETKİN, Şerare. Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbıl:1972.